

03.03.2021

Pedagogika

Tanatos w literaturze dziecięcej i jego pedagogiczny wymiar

Autor/Redaktor: Justyna Sztobryn-Bochomulska

Wydawnictwo: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

ISBN: 978-83-8220-036-2

Publikacja jest monografią podoktorską z zakresu tanatopedagogiki, włączającą również hermeneutyczne badania nad literaturą. Autorka poddaje interpretacji kilkadziesiąt publikacji dla dzieci – najnowszych, wydanych po 2000 r. – podejmujących wątek śmierci. Posługuje się metodą hermeneutyczną. Koncepcję refleksji pedagogicznej dotyczącej śmierci prezentuje na tle szerokiej panoramy stosunku do umierania we współczesnej kulturze. W zasadniczej części, czyli w analizie literatury dziecięcej poświęconej śmierci (własnej oraz – co być może dla młodych osób jest nawet ważniejsze – śmierci kogoś bliskiego) wydobywa różne wobec niej postawy i różne próby oswojenia się z tym problemem.

Wśród wielu, często niejednoznacznych, odpowiedzi na pytanie, kim jest człowiek (które ma rudymmentarny charakter dla pedagogiki), jedna jest jednoznaczna i wytyczająca granicę oddziaływań edukacyjnych – człowiek jest istotą śmiertelną. Świadomość własnej śmiertelności czyni człowieka istotą szczególną i wyjątkową, ponieważ ma on możliwość wybrania własnej drogi i realizowania swoich celów w obliczu skończonego czasu, jakim dysponuje. Taki punkt widzenia wskazuje na potrzebę podejmowania badań z zakresu tanatopedagogiki, stawiania trudnych, ale niezwykle ważnych pytań dotyczących w istocie sensu naszego życia. [...] Celem podjętych badań jest poznanie i (z)rozumienie wymiarów obecności problematyki śmierci w literaturze dziecięcej o charakterze tanatycznym.

Śmierć jako niezbywalna część ludzkiego życia powinna być w nim obecna świadomie. Skupienie się na literaturze wynika natomiast z uznania jej za jedno z podstawowych źródeł kontaktu z kulturą i stanowi ważny poznawczo środek oddziaływania edukacyjnego.

(Ze Wstępu)

Autorka podejmuje temat ciekawy poznawczo i ważny społecznie, a jednocześnie rzadko eksplorowany w ramach badań pedagogicznych. Obszerność i różnorodność analizowanego materiału oraz wielość prezentowanych postaw i sposobów podejścia do fenomenu końca życia czyni z tej monografii pracę wyjątkową.

(Z recenzji prof. dr. hab. Stanisława Gałkowskiego)

Spis treści

Wstęp 11

Rozdział I. Teoretyczne podstawy pracy 17

1. Polisemiczny charakter śmierci 17

1.1. Śmierć jako fakt biologiczny 18

1.2. Ku osobowemu wymiarowi śmierci – fenomen mojej i twojej śmierci 29

1.3. Śmierć we współczesnej kulturze – wybrane aspekty 39

2. Geneza i kształtowanie się tanatopedagogiki 48

2.1. Myśl tanatologiczna we współczesnej humanistyce 48

2.2. Stan badań tanatopedagogicznych w Polsce 58

2.3. Rozumienie zjawiska śmierci przez dzieci 72

Rozdział II. Metodologia badań własnych 87

1. Założenia teoretyczno-metodologiczne badań 87

1.1. Czym jest tekst? Perspektywa hermeneutyczna 95

1.2. Tekst i interpretacja w ujęciu Paula Ricoeura 98

1.3. Świat tekstu i świat czytelnika w ujęciu Paula Ricoeura 103

1.4. Narracja jako sposób rozumienia świata 111

2. Ogólne założenia metody analizy treści 113

2.1. Koncepcja badań własnych 119

2.1.1. Wybór materiału badawczego oraz wybór jednostek analizy 120

2.1.2. Wielokrotna lektura tekstów w celu opracowania kategorii analitycznych 126

2.1.3. Konstruowanie klucza kategoryzacyjnego 127

2.1.4. Definiowanie kategorii w kluczu 128

Rozdział III. Zjawisko umierania i śmierci w literaturze dziecięcej o charakterze tanatycznym 129

1. Obraz umierania, śmierci i żałoby obecny w literaturze dziecięcej o charakterze tanatycznym 129

1.1. Śmierć jako element ludzkiej egzystencji 129

1.1.1. Antropomorficzne obrazy śmierci 129

1.1.2. Przyczyny śmierci 135

1.1.3. Metaforyczne formy śmierci 141

1.2. Śmierć jako element burzący egzystencję człowieka 154

1.2.1. Dziecko wobec śmierci innego 154

1.2.2. Dziecko wobec śmierci własnej 158

1.3. Zewnętrzne oznaki żałoby i symbolika pogrzebów 165

1.4. Podsumowanie 175

2. Sposób przeżywania umierania, śmierci i żałoby w literaturze dziecięcej o charakterze tanatycznym 186

2.1. Dziecko wobec możliwej lub realnej sytuacji granicznej 186

2.2. Świat zewnętrzny wobec przeżywających żałobę 198

2.3. Proces wychodzenia z żałoby 202

2.4. Podsumowanie 208

3. Sposób przedstawiania wymiaru eschatologicznego śmierci w literaturze dziecięcej o charakterze tanatycznym 216

3.1. Zmarli w zaświatach 218

3.2. Życie w pamięci i wierzeniach innych 224

3.3. Sposoby „istnienia” po śmierci 228

3.4. Nieobecność piekła w literaturze dla dzieci 230

3.5. Rodzaje bytów pośmiertnych 231

3.6. Podsumowanie 236

4. Życie w obliczu śmierci w literaturze dziecięcej o charakterze tanatycznym 245

4.1. Finalizm ludzkiej egzystencji 245

4.2. Życie jest silniejsze od śmierci 248

4.3. Niepowtarzalność życia 256

4.4. Życie i jego subiektywny wymiar 259

4.5. Poszukiwanie sensu życia 263

4.6. Wymiary obecności drugiej osoby 268

4.7. Podsumowanie 272

Zakończenie 277

Bibliografia 283

Aneks 299

Rok publikacji: 2020

Strony: 320

Linki:

- <https://wydawnictwo.uni.lodz.pl/produkt/tanatos-w-literaturze-dzieciecej-i-jego-pedagogiczny-wymiar/>

Słowa kluczowe: śmierć, tanatopedagogika, pogrzeb, żałoba, istnienie po śmierci, umieranie, zaświaty, Tanatos w literaturze dziecięcej, piekło w literaturze